

ve önemi, aşiret kanının safiyetine özen gösterilmesi, bu bakımdan câriyelerle evlenilmemesi, kendisinin de katıksız Arap olduğu gibi hususlar dile getirilir. Şiirlerde ayrıca çapul (su'lûk) hayatı, yönetim ve kanun korkusu, yakalanıp cezalandırılma telâş, kabileler arası çatışmalar, çöllerde ve dağlarda gizlenme, vahşi hayvanlarla bir arada yaşama, aile özlerni, hapis ve zincire vurulma, ayrıca kendi cinayetleri ve sebepleri tasvir edilir. "Kasidetü'l-mîmiyye"sinde (*Divân*, s. 87) Kureyşli tâcir İsmâil b. Habbâr'ı öldürüp çöle kaçtığını, "Lâmiyye"sinde de (a.g.e., s. 75) hapisane görevlisini katledip hapisten kaçışını anlatır. Gazellerinde birçok kadın adı geçerse de bunlar Uzrî aşk sınırları içindedir. Bundan dolayı bazı beyitleri Uzrî şairlerin şiirleriyle karıştırılmıştır. Kattâl'in şiirlerinde Medine ve Necid civarıyla Benî Kilâb ve Benî Âmir'in yaşadığı yerler hakkında pek çok isim geçmektedir. Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*'ında mevcut çok sayıda yer adını onun şiirlerine dayanarak açıklamıştır. Aynı şekilde *Cemheretü'l-luğa*, *Tezhibü'l-luğa*, *Lisânü'l- Arab* gibi temel sözlüklerde yer adlarının izahında onun şiirlerinden metin kanıtına yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kattâl el-Kilâbî, *Divân* (nşr. İhsan Abbas), Bağdad 1961, s. 29, 33, 45, 53, 54, 58, 61, 69, 73, 75-76, 77, 84, 85, 87, 90, 92, 94; ayrıca bk. neşreden giriş, s. 14, 17, 20; İbn Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtü fuhûli's-şu'ara'* (nşr. Mahmûd M. Şakir), Kahire 1952, s. 442; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 219; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 227, 228, 229; a.m.f., *Esmâ'ü'l-muğtâlin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Bağdad 1373/1954, I, 202; a.m.f., *Küne's-şu'ara'* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1955, s. 295; a.m.f., *Elkâbü's-şu'ara'* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1955, s. 312; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, VI, 251, 252; a.m.f., *el-Beyân ve't-tebyîn* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1961, III, 358; İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve's-şu'ara'*, II, 705; Belâzürî, *Ensâb*, V, 188, 191; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm – Seyyid Şehhâte), Kahire 1376/1956, I, 54; Ebû Ali el-Kâfî, *el-Emâlî*, Kahire, ts. (Matbaatü's-saade), II, 223; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XXIV, 169-196; Hasan b. Bişr el-Âmidî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif* (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Kahire 1961, s. 252; Ebû Ali el-Merzûkî, *Şerhu Divâni'l-Hamâse* (nşr. Ahmed Emîn – Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1951, II, 652; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Simtû'l-le'âlî fi şerhi Emâlî'l-Kâli* (nşr. Abdülaziz el-Meymenî), Kahire 1354, s. 13, 149, 864; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, Kahire 1324/1906, VI, 218, 407; ayrıca bk. tür.yer.; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb* (Bulak), III, 342, 502, 668-669; Hüseyin Atvân, *eş-Şu'ara'ü's-Şa'âlik fi'l-aşri'l-İslâmî*, Beyrut 1407/1987, s. 38-45, 92, 96, 99, 110-111, 123-124, 131-134, 143, 160, 166, 184-195; Abdülmuîn el-Mellühî, *Eş'ârü'l-lüshûş ve ahbârühüm*, Beyrut 1413/1993, II, 480-549.

İSMÂİL DURMUŞ

KATTÂN, Mennâ' Halîl

(مناع خليل القطان)

(1925-1999)

Mısırlı İslâm hukukçusu.

Ekim 1925'te Menûfiye vilâyetinde Üşmüne şehrine bağlı Şinşevr köyünde doğdu. Burada Kur'an'ı ezberledikten sonra ilk eğitimini tamamladı. Şebînülkûm şehrinde Ezher'e bağlı el-Ma'hedü'd-dîn'de okudu; bu dönemde Abdürrezzâk Affî, Abdülmüteâl Seyfünnaşr, Ali Şelebî gibi hocaları tanıdı. Ardından Kahire'de kaydolduğu Külliyyetü'l-usûlî'd-dîn'den 1951'de âlimiyye diplomasıyla mezun oldu. Buradaki hocaları arasında Muhammed Zeydân, Muhammed Kâmil el-Behî, Muhammed Yûsuf Mûsâ'yı anar. Kendi ifadesine göre en çok etkilendiği kimseler özellikle babası Halîl el-Kattân, köyünde tanışıp Riyad'da bir arada bulunduğu Abdürrezzâk Affî ve Kahire'de tanıştığı İhvân-ı Müslimîn'in lideri Hasan el-Bennâ'dır. Daha lise yıllarında iken katıldığı İhvân-ı Müslimîn ile ilişkisi Kahire'de ilerledi ve aktif biçimde teşkilâtın faaliyetlerine katıldı. Usûlüddin Fakültesi öğrenci sorumlusu seçildi, teşkilâtın görüşleri doğrultusunda Ezher'de eğitim reformunu savundu, bu amaçla *eş-Şihâb* dergisiyle *el-İhvân* gazetesinde yazılar yazdı. Mısır'daki İngiliz askerlerinin 1946'da ülkeyi terketmesi sürecinde İhvân-ı Müslimîn'in düzenlediği etkinliklerde yer aldı. 1946-1950 arasında Arap Talebeleri Mısır Birliği genel sekreterliği görevinde bulundu. 1948'de Filistin cihadına gönüllü olarak katıldı. İbrâhîm Abdülhâdî Paşa hükümeti sırasında İhvân-ı Müslimîn'e yönelik baskı sürecinde birçok cemaat mensubuyla birlikte hapse atıldı. 1949-1950'de Ezher Talebeler Birliği başkanlığı yaptı. İngilizler'in Süveyş Kanalı çevresindeki askerî gücüne karşı 1951-1952 yıllarında İhvân-ı Müslimîn ve diğer milliyetçi çevrelerin kurduğu Millî Kurtuluş Ordusu'nun gizli faaliyetleri içinde yer aldı. Muhammed el-Gazzâlî, Seyyid Sâbık ve Ahmed Hasan el-Bâkürî bu dönemde sıkı ilişki kurduğu şahsiyetlerdir.

Kattân, Cemal Abdünnâsır'ın İhvân-ı Müslimîn mensuplarına yönelik baskıları ve Suudi hükümetinin hem Abdünnâsır'ın politikalarına karşı tavır alması hem de yetmiş Mısırlı akademisyenlerden faydalanmak istemesi üzerine 1953'te Suudi Arabistan'a giderek çeşitli okullarda ders verdi. 1958'de Riyad'da İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi'ne temel teşkil edecek olan Şeriat Fakültesi ve Arap Dili

Fakültesi'nde hocalık yaptı. 1965'te Kral Faysal'ın emriyle teşkil edilen eğitim komisyonuna raportör seçildi. 1970'te bu komisyon Suudi Arabistan Eğitim Siyaseti Komisyonu'na dönüştüğünde burada çalışmaya devam etti. Kurulduğu sırada el-Ma'hedü'l-âli li'l-kazâ'da (1965) üyelik ve ardından müdürlük (1973) görevlerini üstlendi. İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi açıldığında (1974) üniversite meclisinde üyelik, Külliyyetü'l-benât'ta ilim komitesi başkanlığı, ed-Dirâsâtü'l-ulyâ bölümünde müdürlük (1978-1996) yaptı. İlmî ve fikrî yetkinliği, ahlâkı ve istikametiyle Kral Faysal'ın takdirini kazanması üzerine 1974'te Suudi vatandaşlığına kabul edildi ve kendisine diplomatik pasaport verildi. Uzun yıllar eski Riyad Havaalanı'ndaki büyük camide hutbe okudu. Birçok İslâm ülkesinde düzenlenen kongreye ve sempozyumlara katıldı. Riyad İmam Muhammed b. Suûd, Mekke Ümmülkurâ ve Medine İslâm üniversitelerinde doktora ve yüksek lisans tez jürilerinde bulundu; kendisi de çok sayıda doktora ve yüksek lisans tezleri yönetti. Tanınmış öğrencileri arasında Suudi Adalet Bakanı Abdullah b. Muhammed b. İbrâhîm Âlû's-Şeyh, akademisyen ve yönetici İbrâhîm es-Semârî, Abdullah b. Cibrîn, Suudi başmüftüsü Abdülaziz Âlû's-Şeyh anılır. 19 Temmuz 1999'da Riyad'da vefat eden Kattân, Mekâbirü'n-nesîm'de defnedildi. 1958'de evlendiği, daha sonra lise ve üniversite tahsilinin ardından doktorasını tamamlayıp Külliyyetü'l-âdâb li'l-benât'ta Arap dili bölüm başkanlığı yapan Mısırlı eşi Recâ Muhammed Şibî'den üç erkek ve iki kız çocuğu olup hepsi de tıp doktorudur.

Bazı kaynaklarda Kattân'ın Suudi Arabistan'da İhvân-ı Müslimîn'in ilk temsilcisi olduğu ve teşkilâta Suudi Devleti arasındaki ilişkileri yürüttüğü, ancak bu ülkede İhvân-ı Müslimîn'in kurumsal yapılanmasına izin verilmediği zikredilir (Lacroix, *Zemenü's-şahve*, s. 64, 66, 89). Bazı araştırmacılar da onun Mısır'da Suudi öğrencileriyle ilgilenip İhvân-ı Müslimîn teşkilâtıyla ilişkilerini sağlayan ilk kişi olduğu, daha sonra Suudi Arabistan'a gittiğinde de teşkilât tarafından resmî bir görevlendirme olmadan bu ilgisini sürdürdüğü bilgisini verir (Ali Aşmâvî, s. 62, 104; Lacroix, *Zemenü's-şahve*, s. 89). Yûsuf el-Kardâvî, Usûlüddin Fakültesi'ni kendisinden iki yıl önce bitiren, okul ve ev arkadaşı Kattân'ın Suudi Arabistan'da yöneticilerle kurduğu yakın ilişki sayesinde ülkedeki İhvân-ı Müslimîn mensuplarının problemlerini doğru dan onlara arz ederek çözmeye çalıştığını,

Mennâ'
Halîl
el-Kattân

devletin isteklerini de teşkilât yöneticilerine ulaştırdığını, böylece İhvân'ın resmî makamlar nezdinde temsilcisi olduğunu belirtir (*İbnü'l-karye*, III, 82-83).

Eğitim öğretim faaliyetleri yanında İslâm dünyasının problemleriyle de ilgilenen Kattân, Batılılar'ın İslâm toplumlarının kalkınmasına imkân tanımayıp sürekli kendi hâkimiyet ve kontrolleri altında kalmaları için fikrî, iktisadî ve siyasî bir mücadele sürdürdüğüne, içeriden bazı kesimlerin de bunlara destek verdiği, ancak kendi tarihî kimliğinin bilincinde olan, İslâm kültürünün ve medeniyetinin değerlerini özümseyen yeni bir gençlik yetiştiğine, İslâm esaslarına dayalı çağdaş bir toplumun kurulması için ümitlerin belirlediğine dikkat çeker. Bu gençliği gerçek İslâmî değerleri anlatma hususunda âlimlere büyük görev düşüğünü, topraklarının işgal edilmesine ve ekonomik bakımdan geri kalmış olmalarına rağmen inançları sayesinde varlıklarını sürdüren İslâm toplumlarının özgüvenlerini kaybetmesi halinde bunun yerini alacak başka bir şeyin bulunamayacağını söyler. Ona göre İslâm âlimleri ilk esas olarak bu gerçeği şiar edinmelidir. İkinci esas, aralarındaki küçük ictihad farklılıklarının ümmetin birliğine engel teşkil etmemesi, üçüncü esas sosyal bilimler, ekonomi, felsefe, enformasyon gibi alanlarda büyük gelişme kaydeden insanlık tecrübesinden faydalanıp onların kendi toplumlarına özgü çözümler üretmeye çalışmalarını, dördüncüsü engelleri sabır ve metanetle aşmaya çalışarak ümitsizliğe asla kapılmamalarıdır. Her toplumda hayatın sosyal, siyasal, ekonomik vb. alanlarıyla ilgili yaklaşımların ve faaliyetlerin özelliğini o toplumun inancından, varoluş, insan ve hayat tasavvurundan aldığını, buna bağlı olarak farklılıkların ortaya çıktığını ileri süren Kattân aslında İslâm'ın, temel prensiplerinden kaynaklanan İslâm iktisat düşüncesinin de aslı / hakiki mülkiyet (Allah'a ait) ve ârızî mülkiyet (kula ait), istihlâf fikri (kulun Allah adına tasarrufta bulunması) ve hilâfete ancak sâlih-

lerin lâyük olması gibi kavramlara dayandığını, mülkiyet konusunda insanın mal edinme arzusunu tanıma, helâl-haram ve ahlâkî değerler çerçevesinde iktisadî hürriyeti savunma, insanların birbirinden farklı olmaları sebebiyle ekonomik alanda doğacak farklılıkların toplumsal etkilerini azaltacak denge ve sosyal dayanışma prensipleri gibi yöntemlerle diğer sistemlerden ayrıldığını belirtir.

Eserleri. İslâm Hukuku: *Nizâmü'l-üs-re fi'l-İslâm* (Riyad 1961); *Mevkıfû'l-İslâm mine'l-İştirâkiyye ev nazariyye-tü't-temellük fi'l-İslâm* (Riyad 1963); *et-Teşri' ve'l-fıkh fi'l-İslâm târihen ve menhecen* (Kahire 1976, 1422/2001; Beyrut 1985; müellif bu eserini daha sonra gözden geçirerek *Târîhu't-teşri' fi'l-İslâmî: et-Teşri' ve'l-fıkh* adıyla yayımlamıştır: Kahire 1989; Beyrut 1993; Riyad 1417/1996, 2002); *Vücübü tahkîmî's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Riyad 1979, 1405/1985; Kahire 1987); *eş-Şerî'atü'l-İslâmiyye: Şümûlühâ ve 'âlemiyyetühâ ve vücübü taṭbîkîhâ* (Cidde 1980); *Ref'u'l-harec fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Cidde 1982); *Ḥarbü'l-Ḥalîc fi mizânî'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1411/1991); *Mu'avviḫâtü taṭbîkî's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1411/1991); *en-Nizâmü'l-kazâ'i fi'l-ahdi'n-nebevî ve 'ahdi'l-hilâfeti'r-râside* (Kahire 1413/1993); *İkâmetü'l-müslim fi beledin ğayri müslim* (Paris 1993); *İslâm'da Mülkiyet Nizamı* (trc. Mustafa Varlı, Ankara 1967; Medine İslâm Üniversitesi'nde verdiği bir konferanstır). **Boşnakça** bir ilmihal olan *İslamsko znanje adli eserin* (trc. Muhamed Duliman, Sarajevo 1998) Kur'an'la ilgili bölümünü Kattân yazmıştır.

Diğer Eserleri: *Tefsîru âyâtî'l-aḥkâm* (Kahire 1975); *el-Vecîz fi uşûlî't-tefsîr* (Riyad 1400/1980); *Mebâhiş fi 'ulûmî'l-Ḳur'ân* (Kahire 1981, 1987; Beyrut 1986, 21. bs.; Riyad 1421/2000; Endonezyaca trc. Mudzakir AS, *Studi ilmu-ilmu Qur'an*, Bogor 1992, 2009, 2013; Jakarta 2000; Endonezyaca trc. H. Aunur Rafiq el-Mazni, *Pengantar studi ilmu Al-Quran*, Jakarta 2006; İng. trc. Ahmad Von Denffer, *An Introduction to Sciences of the Quran*, London 1983); *Nüzûlü'l-Ḳur'ân 'alâ seb'ati aḥruf* (Kahire 1991); *Mebâhiş fi 'ulûmî'l-ḥadîs* (Kahire 1987, 1992, 1993, 2007); *el-Ḥadîs ve's-seḳâfetü'l-İslâmiyye* (Riyad 1403/1983, 1405/1985; lise sınıfları için hazırlanmış üç kitaptan oluşmaktadır); *ed-Da'ive ile'l-İslâm* (Dimaşk 1969); *el-İslâm risâletü'l-ıslâh* (Riyad 1963).

Kattân'ın bazı makaleleri de şunlardır: "Neş'etü'l-fıkhî'l-İslâmî ve uşûlî mezâhibihî" (*Mecelletü'l-va'yi'l-İslâmî*, VI/68 [Küveyt 1390/1970], s. 28-35; VI/70, 1390/1970, s. 40-49); "Dirâsât fi's-sire" (*Eḍvâ'ü's-şerî'a*, sy. 6 [Riyad 1395/1975], s. 26-80); "Dürûs mine'l-hicre" (*Eḍvâ'ü's-şerî'a*, sy. 7 [1396/1976], s. 28-43); "Siyâsetü'l-mâl fi'l-İslâm" (*Eḍvâ'ü's-şerî'a*, sy. 8 [1397/1977], s. 52-62); "Eşerü'l-îmân ve'l-ibâdât fi mü-kâfeḫati'l-cerîme" (*Eḍvâ'ü's-şerî'a*, sy. 9 [1398/1978], s. 385-404); "Les effets de la foi et de la pratique du culte dans la lutte contre la criminalité" (*Les effets de la législation islamique sur la prévention du crime en Arabie saoudite: Actes du symposium tenu à Riad, 16-21 shawal 1396 [9-13 octobre 1976]*, Riyad 1980, s. 197-251); "Avâmilü'n-nehḫati'l-İslâmiyye" (*Mecelletü Külliyyeti's-şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, I/1 [Ahsâ 1401/1981], s. 13-37); "el-ʿAḳide ve'l-müctema" (*Mecelletü Külliyyeti's-şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, II/2 [1403/1983], s. 697-731); "el-Ḥâcetü ile'r-rusûl fi hidâyeti'l-beşeriyye" (*Mecelletü'l-buḫûsî'l-İslâmiyye*, sy. 7 [Riyad 1403/1982], s. 172-199); "el-İctihâdü'l-fıkhî li't-teberru' bi'd-dem ve naklîh" (*Mecelletü'l-Mecma'i'l-fıkhîyyi'l-İslâmî*, II/3 [Mekke 1989], s. 52-65); "el-İstifâne bi-ğayri'l-müslimîn" (*Mecelletü Külliyyeti's-şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, III/5 [1411/1991], s. 195-203).

BİBLİYOGRAFYA :

Mennâ' Halîl el-Kattân, "Mefhûm ve menhecü'l-ıktisâdî'l-İslâmî", *el-İktisâdî'l-İslâmî: Buḫûş muḫtâre mine'l-Mü'temeri'l-ʿâlemî el-evvel li'l-ıktisâdî'l-İslâmî*, Mekke 1400/1980, s. 132-142; a.m.f., "Siyâsetü'l-mâl fi'l-İslâm", *Eḍvâ'ü's-şerî'a*, VIII, Riyad 1397, s. 52-62; Muhammed el-Meczûb, 'Ulemâ' ve müfekkîrîn 'arefîhüm, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), I, 447-460; Ali Aşmâvî, *eṭ-Ṭarîḫü's-sirrî li-cemâ'ati'l-İhvânî'l-müslimîn: Müzeḳkîrât*, Kahire, ts. (Dârü'l-hilâl), s. 62, 104; Ahmed el-Alâvine, *et-Tezyîl ve'l-istidrâk 'alâ Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Cidde 1423/2002, s. 341-342; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifîne'l-mu'âşîrîn: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 786; Yûsuf el-Kardâvî, *İbnü'l-karye ve'l-küttâb: Melâmiḫ sîre ve mesîre*, Kahire 1427/2006, III, 82-83; Abdullah el-Akil, *Min A'lâmi'd-da'ive ve'l-hareketi'l-İslâmiyyeti'l-mu'âşîra*, Amman 1429/2008, II, 1182-1191; 'Ulemâ' ve a'lâm ketebû fi mecelleti'l-Va'yi'l-İslâmî el-Küveytiyye, Küveyt 1432/2011, II, 178-244; Stéphane Lacroix, *Zemenü's-şahve: el-Ḥarekâtü'l-İslâmiyyetü'l-mu'âşîra fi's-Su'ûdiyye* (trc. Abdülhak ez-Zemmûrî v.dğr.), Beyrut 2012, s. 64, 66-67, 89-90, 95; a.m.f., "No Spring in Riyadh: Saudi Arabia's Seemingly Impossible Revolution", *Taking to the Streets: The Transformation of Arab Activism* (ed. Lina Khatib – Ellen Lust), Baltimore 2014, s. 303; "eş-Şeyḫ Mennâ' Halîl el-Kattân", *Mecelletü'l-buḫûsî'l-İslâmiyye*, I/1, Riyad 1395, s. 78; "Ḥaflü tekrîmi fazîleti's-Şeyḫ Mennâ' Halîl el-Kattân", *el-İsneyniyye*, XI/

142 (1414/1993), http://www.alithnainya.com/tocs/default.asp?toc_id=169&toc_brother=-1&path=0;1;15;169 (05.03.2015); "el-Kâfî eş-Şeyh Mennâ' Halil el-Kaţţân", <http://www.ikhwan-wiki.com/index.php?title=%D9> (05.03.2015); Bedr M. Bedr, "Fi'z-Zikre'l-hâdiyete 'aşer li-vefâti'l-âlimi'l-celîl eş-Şeyh Mennâ' Halil el-Kaţţân", <http://www.odabasham.net/show.php?sid=37430> (05.03.2015); Ali el-Garîb Fâtîm el-Hindî, "eş-Şeyh Mennâ' el-Kaţţân min halebâti'l-cihâd ilâ halebâti'l-ilm", <http://www.lahaonline.com/articles/view/297.htm> (05.03.2015).

AHMET ÖZEL

KAYS b. MEKŞÛH

(كيس بن مكشوح)

Ebû Hassân (Ebû Şeddâd) Kays b. Mekşûh b. Hilâl el-Becelî el-Murâdî (ö. 37/657)

Hulefâ-yi Râşidîn devri kumandanlarından.

Mekşûh (göğsü dağlanmış) lakabıyla bilinen babasının asıl adı Hübeyre b. Hilâl veya Abdüvegûs b. Hübeyre b. Hilâl şeklinde kaydedilir (İbn Abdülber, III, 1299). Cengâver Amr b. Ma'dikerib'in kız kardeşinin oğlu olan Kays, Becile kabilesinin ileri gelenlerindendi. Bu kabileye nispetle Becelî, Mezhic kabilesinin kollarından Benî Murâd'ın halifesi olduğu için Murâdî nisbesiyle anılır. Kays'ın, sağlığında Hz. Peygamber'le karşılaştığı ve onu gördüğü rivayet edilir (a.g.e., III, 1300). Bazı kaynaklarda, Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti Yemen'e ulaşınca Amr b. Ma'dikerib'in, kabilesinin ileri gelenlerinden olan Kays b. Mekşûh'a kendilerini Resûl-i Ekrem ile görüştürmesini söylediği, Kays'ın ise bu isteği şiddetle reddettiği, bunun üzerine Amr'ın bizzat gidip müslüman olduğu, dönüştü de Kays'ın onunla tartıştığı nakledilir (İbn Hişâm, IV, 583-584).

Öte yandan 10 (631) yılında Becile kabilesine mensup 150 kişilik bir heyet Cerir b. Abdullah el-Becelî başkanlığında Medine'ye gelip müslüman olmuş, aynı yıl içinde bu kabilenin Benî Ahmes kolundan 250 kişi de Medine'de İslâm'a girmişti. Kaynaklarda bu kabilelerde yer alanların hepsinin ismi zikredilmez. Dolayısıyla Kays b. Mekşûh'un bunlar arasında yer almış olması ihtimali mevcuttur. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in, hastalığı sırasında Yemen'deki valilerine ve bölge eşrafına peygamberlik iddia eden Esved el-Ansî'nin öldürülmesi için emir verdiği, Kays b. Mekşûh'un da Dâzeveyh (Dâdveyh) el-Fârisî ve Fîrûz ed-Deylemî ile birlikte Esved el-Ansî'yi öldürenler arasında bulunduğu kaydedilir (İbn Abdülber, III, 1300).

Hz. Ebû Bekir'in Fîrûz ed-Deylemî'yi San'a'ya vali tayin etmesinden rahatsız olan Kays b. Mekşûh irtidat ederek Esved el-Ansî'nin adamlarını etrafına topladı. Dâzeveyh'i öldüren Kays, San'a yakınlarında Fîrûz ed-Deylemî ile yaptığı savaşta mağlûp oldu ve eman isteyip tekrar müslüman oldu. Hz. Ebû Bekir'in Yemen'deki irtidat hareketlerini bastırmak üzere gönderdiği Muhâcîr b. Ebû Ümeyye, Kays b. Mekşûh'u halifenin yanına yolladı. Hz. Ebû Bekir, Dâzeveyh'i öldürdüğü gerekçesiyle Kays'ı cezalandırmak istediye de Kays onun öldürülmesinde hiçbir dahli olmadığını söyleyerek cezadan kurtuldu ve kabilesinin yanına dönmesine izin verildi. Ardından Suriye fetihlerinde görevlendirildi (Taberî, III, 324-330).

Kays b. Mekşûh daha sonraki fetihlerde başarılı hizmetlerde bulundu. Bizans ile yapılan Yermük Savaşı'nda bir gözünü kaybetti. Sâsânîler'in ağır yenilgiye uğratıldığı Kâdisiye ve Nihâvend gibi önemli savaşlara katıldı. Onun Nihâvend Savaşı'nda İslâm ordusu kumandanı olan Nu'mân b. Mukarrin'in yakın silâh arkadaşları arasında yer aldığı belirtilir. Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin ordusunda Becile'nin reisi sıfatıyla yer aldı, kabilesinin bayrağını taşıdı ve bu savaşta öldürüldü. Savaştan önce kabile mensuplarına kendi yerine daha başarılı birini reis seçmelerini söylemesine rağmen onların ısrarla bayrağı Kays'a verdikleri ve onun da ölüncüye kadar kahramanca savaştığı, hatta Muâviye'nin yanına kadar ulaştığı nakledilir. Cengâverliği yanında başarılı savaş taktikleriyle de bilinen Kays b. Mekşûh "Mezhic'in süvarisi" diye meşhur olmuştur. Kays'ın adı Becileli şairler arasında da zikredilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*², IV, 583-584; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 347-348; V, 357, 525, 534-535; VIII, 147; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 153-155, 193, 367, 370-371, 373; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 132-133, 185, 230-238, 249, 318, 323-330; IV, 20, 27, 115; V, 25-26; İbn Abdülber, *el-İsti'âb* (Bicâvî), III, 1299-1301; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 447-448; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât: el-Esmâ'* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1426/2005, I, 532-533; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, III, 520; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 260, 274; J. Wellhausen, *İslâmın En Eski Tarihine Giriş* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1960, s. 32; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi: Medine Dönemi*, İstanbul 1980, X, 100-106, 336-345; Mahmut Kelpetin, *Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Tarihi, Seyf b. Ömer ve Tarihçiliği*, İstanbul 2012, s. 138-143, ayrıca bk. İndeks; H. Ahmet Sezikli, "Amr b. Ma'dikerib", *DİA*, III, 88; Mustafa Fayda, "Ebnâ", a.e., X, 79; Hüseyin Algül, "Esved el-Ansî", a.e., XI, 440-441.

HÜSEYİN ALGÜL

KAYSÎ, Nûrî Hammûdî

(نوري حمودي القيسي)

Nûrî b. Hammûdî b. Ali el-Kaysî (1932-1994)

Iraklı araştırmacı, şair ve edebiyatçı.

Bağdat'ta doğdu; ilk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı. Küçük yaştan itibaren şiir ve edebiyata eğilimi olan Kaysî, yüksek öğrenimini Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bitirdikten sonra Arap dili ve edebiyatı alanında yüksek lisans yapmak için Mısır'a gitti. Kahire Üniversitesi'nde 1964'te yüksek lisansını, 1967'de doktorasını tamamladı. Ardından edebiyat, tarih ve şiir alanındaki çalışmalarını sürdürdü; genel kültür konularında da kendini yetiştirdi. İlk görevine Bağdat'ta lise öğretmenliğiyle başladı. Bir süre Suudi Arabistan'da öğretim üyesi olarak bulundu. Ardından Bağdat'a döndü ve Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi tayin edildi. 1974-1975'te Arap dili bölüm başkanlığı yaptı, 1975-1980 arasında aynı fakültenin dekanlık görevini yürüttü. Bir dönem Ma'hedü'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-arabiyyeti'l-âliye'nin başkanlığında bulundu. 1986 yılında vefatına kadar tekrar Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin dekanlık görevini üstlendi. Fakültenin dekanlık binasında görevinin başında iken kalp krizi sonucu öldü (1 Kasım 1994). Seyahati seven, tarihi yerleri gezip kütüphaneleri dolaşarak yazma eserler toplayan Kaysî aynı zamanda hat ve müziikle de ilgilenmiş, kardeşi hattat Hâşim el-Bağdâdî'den hat dersi almıştır. 1979'da

Nûrî Hammûdî el-Kaysî (sol başta), Sâlih Ahmed el-Ali ve Muhammed Behcet el-Eserî ile birlikte

